

Antonia Došen

Muzej za umjetnost i obrt
Preliminary communication

Ikonomografija drvoreza u Glavinićevu *Životu svetaca* iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt

U zbirci tiskarstva i knjigoveštva Muzeja za umjetnost i obrt unutar skupine hrvatskih knjiga označenih kao *croatica* nalazi se primjerak trećeg izdanja knjige *Czvit szvetih toyeszt sivot szvetih* Franje Glavinića, tiskane 1702. godine u Veneciji, dok je prvo izdanje tiskano 1628. godine također u Veneciji. Riječ je o najvećem Glavinićevu i prvom sinteznom hagiografskom djelu u Hrvatskoj čije su književno-jezične osobine, kao i okolnosti nastanka dosad u više navrata istraživane. Uz te osobine pažnju čitatelja zaokupljaju i njezine ilustracije, odnosno bogata likovna oprema. Riječ je o grafikama u tehnici drvoreza nepoznatih autora talijanske provenijencije čije su matrice, istraživanje

će pokazati, doživjele nekoliko različitih stanja ili su u potpunosti mijenjane u odnosu na prvo izdanje *Czvita szvetih* 1628. godine. Ikonomografskom interpretacijom i komparativnom analizom predstavile su se likovne značajke tih grafičkih radova kao i povijesnoumjetnički kontekst u kojem su nastali. Valorizacijom likovne opreme tog izvanrednog teološko-pastoralnog djela otvorila se mogućnost interdisciplinarnog pristupa za buduće istraživače Glavinićeva rada.

Ključne riječi:

Franjo Glavinić, *Czvit szvetih*, Venecija, Nicolò Pezzana, ikonomografija, grafika, drvorezi

Zbirka tiskarstva i knjigoveštva Muzeja za umjetnost i obrt

Zbirka tiskarstva i knjigoveštva Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu svoje prve akvizicije stekla je već 1882. godine. Njezina prva muzeološka prezentacija (fragmenata uveza, knjigoveškog pribora, slagarskih regala, tiskarskih slova i drugoga) održana je prigodom obilježavanja šezdesete godišnjice Muzeja za umjetnost i obrt 1939. godine.¹ Tijekom vremena zbirka je dosegla opseg od

1 ANDELKA GALIĆ, *Zbirka tiskarstva i knjigoveštva*, u *Skriveno blago MUO*, ur. Anđelka Galić, Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 2005., str. 394.

oko 1000 predmeta važnih što zbog oblikovanja njihova knjižnog uveza što zbog svoje dokumentarne vrijednosti. U zbirci su se s vremenom selektirale i čuvale knjige prema njihovoj vrijednosti, dataciji, tematici i provenijenciji. Podrijetlo muzejskog predmeta odnosno mjesto tiskanja i naklade neke knjige doveli su do odabira preko osamdeset primjeraka vrhunskih knjižnih ostvarenja koja su svrstana u svojevrsnu podzbirku Zbirke tiskarstva i knjigoveštva nazvanu *croatica*. Zbirka *croatica* obuhvaća ne samo građu tiskanu na hrvatskom tlu već i građu na hrvatskom jeziku, građu koja se tematski odnosi na Hrvatsku, hrvatske pisce koji pišu stranim jezikom i objavljuju u inozemstvu. U tu raznovrsnu zbirku uključeno je i treće izdanje knjige *Czvit szvetih toyeszt sivot szvetih* hrvatskog pisca i historiografa svećenika Franje Glavinića, pisano hrvatskim jezikom, ali tiskano na talijanskom tlu, u Veneciji 1702. godine. (Sl. 1)

Život i rad Franje Glavinića u fokusu istraživača

Možda najdetaljniji pregled života i rada Franje Glavinića iznjedrio je znanstveni skup *Franjo Glavinić i njegovo doba* održan 1986. godine u organizaciji tadašnje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.² Skup je uključio i izložbu Glavinićevih djela i rukopisa te je po prvi put posvećena pozornost književno-estetskoj analizi njegovih radova. Tome skupu prethodili su različiti pojedinačni članci i tekstovi, uglavnom povjesničara i istraživača, krajem 19. i tijekom 20. stoljeća, koji su imali na raspolaganju vrlo oskudne podatke o životu Franje Glavinića.³ O samom Glaviniću najpouzdanije podatke nalazimo u njegovim rukopisima i objavljenim djelima⁴ u čijim uvodima i predgovorima Glavinić piše o svome podrijetlu. (Sl. 2) Prema istraživačima Franjo Glavinić rodio se 1585. godine u Kanfanaru, u obitelji plemićkog roda koja je iselila iz Glamoča u Bosni i pred turskom opasnošću nastanila se u Istri. Na samom prijelazu 16. u 17. stoljeće Glavinić je postao klerik na Trsatu. U Ljubljani je svršio humanističke nauke, a na daljnje školovanje otputio

2 Izlaganja s navedenog skupa objavljena su u publikaciji *Zbornik radova o Franji Glaviniću*, ur. Vatroslav Frkin Eduard Hercigonja, Milan Moguš, Zagreb, JAZU, 1989.

3 MARKO ČUTIĆ, *Novi podaci za životopis Franje Glavinića*, u «Jadranski zbornik: prilozi za povijest Istre, Rijeke i hrvatskog primorja», God. III (1958), str. 399–405.

4 *L'origine della provincia di Bosna Croatia* koji se čuva u Arhivu trsatskog franjevačkog samostana (podatci o rođenju); *Czvit Szvetih* (podatci o životnom putu obitelji Glavinić). Vidi: KREŠIMIR FILIĆ, *Franjo Glavinić, hrvatski kulturni pregalač XVII. stoljeća*, u «Bogoslovska smotra», Vol. 43, No. 4, veljača 1974., str. 432–447.

se u Italiju. U Bologni je završio bogoslovlje, a 1610. godine vratio se u bosansko-hrvatsku franjevačku provinciju gdje je izabran za provincijala na kapitolu koji se održavao na Trsatu. Nakon 1622. nije više biran za provincijala jer je svoju brigu i zaposlenost usmjerio na ispravljanje i poboljšanje glagoljskih crkvenih knjiga i uređenje tiskare.⁵ Glaviniću je kao provincijalu bilo povjereno da osigura tiskanje te poradi na otvaranju tiskare u Rijeci.⁶ Iako suočen s novčanim poteškoćama, počeo je s pripremama za izdavanje glagoljskih crkvenih knjiga (misala i brevijara) i njihovo ponovno objavljivanje. Također je u razdoblju između 1622. i 1625. propovijedao ne samo u Hrvatskoj već i na putovanjima po Austriji, Španjolskoj i vjerojatno Bosni. U narednih petnaestak godina služi kao gvardijan na različitim mjestima, ali i boravi na Trsatu gdje je proveo posljednje godine života, do 1652., kada je umro kao trsatski gvardijan.⁷

Nakladnik Nicolò Pezzana (1654. – 1754.)

Treće izdanje iz 1702. godine tiskao je u Veneciji tiskar Nicolò Pezzana.⁸ Venecijanski nakladnik i tiskar Nicolò Pezzana (1654. – 1754.) pripada jednoj od najvećih nakladničkih venecijanskih obitelji čije ime nalazimo na izdanjima talijanskih knjiga iz posljednja dva desetljeća 17., kao i iz prve polovine 18. stoljeća. Osim *Czvita szvetih* iz 1702. godine poznata su i njegova izdanja knjiga Jurja Barakovića⁹ i Matije Divkovića¹⁰. Pezzana je tijekom godina, unatoč bogatom venecijanskom nakladničkom životu, ostao vjeran tiskanju ponajprije teološke

5 Ivi, str. 436.

6 Godine 1621. obratio se za pomoć kardinalu Borgheseu u Grazu, koji mu je dao potporu, a i car Ferdinand II odlučio je novčano pomoći taj posao. Glavinić je preko prijatelja uspio isposlovati da mu se ustupi zaplijenjena protestantska tiskara iz Uracha u kojoj je pronašao 24 kovčega sa slovima: 12 sanduka s ćirilskim i 12 s glagoljskim pismenima, koje je dao dopremiti na Rijeku. PEJO ČOŠKOVIĆ, *Glavinić, Franjo*, u *Hrvatski biografski leksikon*, sv. 4, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1998., str. 737.

7 O godinama rođenja i smrti Glavinića postoje mnoge verzije, no Krešimir Filić u svom tekstu o Glaviniću navodi iscrpne podatke o njegovu životu te opovrgava neke dotad prihvaćene krive navode Ivana Kukuljevića Sakcinskog i Franje Račkog o Glaviniću. KREŠIMIR FILIĆ, *Franjo Glavinić, hrvatski kulturni pregalac XVII. stoljeća*, str. 432–447.

8 Tog venecijanskog nakladnika nalazimo i pod imenima Nikola Peccano, Nicolaus Pezzana i Mikula Pezzano.

9 JURAJ BARAKOVIĆ, *Vila Slovinča Givrgia Barachovicchic Zadrana v cettare varsti petya sloxena*. In Venetia, appresso Nicolò Pezzana, 1682.

10 U *Bayerische Staatsbibliothek* čuva se knjiga *Beside Divkovića svarchu evandelia nedičlineh*, Matije Divkovića tiskana u Veneciji po «Nikoli Pezzanu», 1704. (Izvor: http://reader.digitale-sammlungen.de/fs1/object/display/bsb10458737_00005.html; 14. 7. 2015.)

i crkvene književnosti, o čemu svjedoči i izdanje *Czvita szvetih*. To je vjerojatno i poveznica između Pezzana i spomenutih triju hrvatskih pisaca koji su bili u crkvenoj službi,¹¹ a čije radove je Pezzana tiskao u duhu katoličke obnove, odnosno sukladno zahtjevima Tridentskog sabora. Signet tiskare Pezzana u *Czvitu szvetih* otisnut je ispod naslova te sadrži središnji florealni ornament u medaljonu s maskeronom gore u sredini. Medaljon je okružen s bočnih strana krilatim anđelčićima s golubom iznad njih, a ispod nogu im se nalaze naga ženska torza s košarom voća i cvijeća na glavi.

Sadržaj i grafički prikazi unutar trećeg izdanja *Czvita szvetih*

Primjerak *Czvita szvetih* čuvan u Muzeju za umjetnost i obrt ima oštećen uvez te vrlo jednostavne korice bez ornamentata. Na naslovnoj stranici navode se podatci o autoru u kojima Glavinić ističe da je franjevac i Istranin.¹² Ispod naslova je smješten amblem tiskare Pezzana. Za razliku od amblema drugih tiskara iz ranijih izdanja taj dominira cjelokupnom glavnom naslovnom stranicom ističući florealnu ornamentizaciju, krilate anđele i maskeron. Tekst predgovora *Onvmy ki bvde stati poklon, i pozdravlenie, Od izhoda Naroda Szlouinšškoga*.[...] počinje inicijalom P okruženim florealnim ornamentom, a završava ornamentom dviju golubica okruženih cvijećem koje jedu iz zajedničke posude. Predgovor ima ornament u dužini naslova s anđelima trubačima koji „najavljaju“ tekst koji slijedi, odnosno riječ autora. U sredini između anđela nalazi se florealni ornament u medaljonu, vrlo sličan onomu na naslovnici. Središnji medaljon zaključen je bočnim volutama renesansnog oblikovanja na koje su naslonjeni trubači. Tekst koji slijedi, naslovljen *Od imena naroda Sylouinšškoga*. [...], prema Antonu Benvinu također je dio predgovora,¹³ a završava sličnim ornamentom u obliku trokuta s golubicama koje trgaju grozd.

Nakon tog uvodnog dijela slijedi kalendar, ujedno i kazalo ili sadržaj knjige

11 Matija Divković bio je franjevac čije su *Beside Divkovića vrhu evandelja nedjeljnih priko svega godišta* tiskane kod Pezzana bile drugo izdanje (1. Izdanje: Venecija, 1616.); Juraj Baraković pjesnik je koji je školovan za svećenika i čija je *Vila Slovinka* objavljena prvi put 1614. u Veneciji.

12 Anton Benvin vrlo detaljno razjašnjava postojeće podatke o Glavinićevom podrijetlu u: ANTON BENVIN, «*Czvit szvetih*» u okviru hrvatske hagiografije, u *Zbornik radova o Franji Glaviniću*, op. cit., str. 66–72.

13 Ivi, str. 79.

Broy szuutih ki sze uzdarze u ouih knjgah s četverouglastim ksilografskim ilustracijama za svaki mjesec (ukupno 12 drvoreza). Ilustracije se odnose na alegorijske prikaze godišnjih doba, ratarskih i sličnih radnji koje se obavljaju u određeno doba godine te sadrže i male zodijačke simbole za svaki mjesec u godini. (Sl. 3)

Tome slijedi teološki uvod u djelo *Prihod v sivot szutih. Od razlik stuorenya Bofiega*. Ispod naslova je u pravokutno izrezanom drvorezu prikaz Stvoritelja u raskoraku s leđa kako drži raširene ruke usmjerene prema Suncu s lijeve strane i Mjesecu s desne strane. Ispred njega nalaze se rijeke, šume, planine i slično. Aureolu oko Božje glave zaokružuje i dio luka na kojem su djelomično vidljivi upisani astrološki znakovi. Taj drvorez flankiran je s po tri kvadratna florealna ornamenta sa svake strane. Inicijal S kojim započinje tekst ispod drvoreza smješten je unutar kvadratnog florealnog ornamenta.

Prije samog početka opisa života svetaca nalaze se tri stranice ispunjene drvorezima. Prva stranica sadrži prikaz sv. Petra i sv. Pavla ispod kojih su, razdvojeni tri ornamentima, narativni prikazi njihova života. Druga stranica sadrži epizodu rođenja Kristova koju zaokružuju prizori Bogorodice na postelji s Kristom kojeg po rođenju kupaju i sv. Josipom. Prikaz ima i tekst iznad i ispod: «Ki k'tebi vtičuse / Zaschitijh Gospoye». Treća stranica sadrži drvorez s prikazom raspeća te tekstem iznad i ispod prikaza: «Kih karuyu odkupi tuo'y om / Pomiluijh Gofpodine». Tome slijedi glavni tekst *Pocinye xivot szutih Misseca Ianuara. Szlosen Po O. F. Franciscv Glavinichv Apostolskom Pripouidauczu, & c.* koji sadrži dvije stotine drvoreza različitih svetaca od kojih su neki istovjetni. Iako drvorezi prate dane u mjesecu, nisu svi dani navedeni, dok u nekim danima ima i više sanktorema (npr. 2. 8. *Stephan papa*, a na drugom mjestu *Proschenye od Porciuncule*).

Komparativna analiza triju izdanja (1628., 1657. i 1702.) *Czvita szutih*

Kako bi se pristupilo znanstvenoj analizi grafičke opreme *Czvita szutih* za potrebe ovog rada, provelo se detaljno i iscrpno istraživanje dvaju ranijih izdanja (1628. i 1657.), također tiskanih u Veneciji, čuvanih u Zbirci rukopisa i starih knjiga u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu (I. izdanje sign. RIIC-8°-83a i II. izdanje sign. RIIC-8°-84a,b). Komparativna analiza ranijih izdanja s muzejskim primjerkom *Czvita szutih* pomogla je otkrivanju podrijetla drvoreza, njihove autentičnosti kao i stanja matrice unutar različitog izdanja.

Czvit szvetih iz 1702. godine ima jednak naslov kao i ranija dva izdanja¹⁴, no na dnu glavne naslovne stranice mijenja se podatak o izdavaču.¹⁵ Izdanje iz 1628. sadrži ukrašanu borduru koja uokviruje naslovnici (na dnu je rezana), a izdanje iz 1657. ima dvostruku ukrašanu borduru. Tiskarski amblem u donjem dijelu stranice likovno je najbogatiji u drugom izdanju. Dok je prvo izdanje za tiskarski signet nakladnika Salisa izvedeno s motivom personificiranog Sunca uokvirenog konzolama, izdanje iz 1657. sadrži u sredini amblema tiskara Ginamma simboličan prikaz sa ženskom figurom koja pridržava sidro te natpisom uokolo: *IN DEO EST SPES MEA*. Ta kršćanska ikonografija simbolizira povjerenje u Boga, nadu u vjeru koja je čvrsta kao sidro. U pozadini tog simboličkog prikaza nazire se veduta grada. Cijeli amblem uokviren je ukrašnom bordurom s dva ženska torza te maskeronima.

Tekst predgovora *Onmvv ki bvde stati poklon* [...] ima ornament u dužini naslova u izdanju iz 1628. i 1702. godine, dok je u izdanju iz 1657. ornament u potpunosti izostao. Taj nedostatak ornamentizacije teksta nadomješten je ukrašnim inicijalom koji je likovno vrlo razrađen te osim florealnog ukrasa sadrži i prikaz ljudske figure u pozadini.

Četverouglaste ksilografske ilustracije unutar kalendara koji slijedi nakon uvodnog dijela u izdanju iz 1628. godine uokvirene su ukrašnim motivom (ljljana?) te su širih dimenzija. Zamjetno je kako drvorezi nemaju pravilan redosljed, već su neki od njih zamijenjeni, očigledno ljudskom pogreškom, te je tako npr. mjesec listopad (oktobar) ilustriran ljetnim prizorom striženja ovaca sa zodijačkim znakom raka. Izdanje iz 1657. godine na drvorezima ne sadrži zodijačke znakove. Sve ksilografske ilustracije u sva tri izdanja su različite i vjerojatno nisu služile jedne drugima kao predložak.

Likovnu opremu prvog izdanja *Czvita szvetih* iz 1628. godine mogli bismo okarakterizirati manirističkom jer su ukrašni inicijali unutar knjige izduženiji, voluminozniji. Manirizam se ogleda i u drvorezu koji krase naslovnici teološkog uvođa u djelo *Prihod v sivot szvetih. Od razlik stuorenya Bofiega*. Stvoritelj je licem okrenut prema Suncu, okružuju ga oblaci i zvjezdano nebo s Mjesecom. Njegova

14 Naslov se mijenja u tehničkim segmentima (veličini fonta) ili pisanju fonema (npr. ISTRIANINV (1702.) / ISZTRI-ANINV (1628.))

15 Izdanje iz 1628. (*Venetis, MDCXXVIII. / Apud Ioannem Salis...*), izdanje iz 1657. (*V Mnetcii, na M DC LVII, pò Bartolo Ginammu...*), izdanje 1702. (*V Bnecich, M. D. CC. II. Po Mikuli Pezzanu...*).

vrlo bogata draperija leprša oko njega te ocrtava tijelo u pokretu koje nepobitno podsjeća na poznatu figuru Boga u prizoru na svodu Sikstinske kapele – *Stvaranje čovjeka*, fresci izvedenoj stotinu godina ranije. Izdanje iz 1657. taj teološki uvod ilustrira istom temom, no drukčije postavljenom figurom Stvoritelja kojeg, u tom slučaju, nose anđeli. Stvoritelj je okrenut prema Mjesecu te u potpunosti podignut od zemlje i okružen drugim anđelima oko sebe, što iznova podsjeća na prikaz Boga na fresci *Stvaranje čovjeka*. Za razliku od njih, ranije opisani drvorez s prikazom Stvoritelja u muzejskom izdanju *Czvita szvetih* iz 1702. mnogo je pojednostavljeniji i kvalitetno lošije izvedbe. Dojam dubine prostora tek je elementarno svladan te su očividni i kontrasti u kvaliteti izvedbe figure Stvoritelja nasuprot pejzažu koji ga okružuje, a koji je sumarno naznačen.

Jedan od likovno najvažnijih dijelova svih triju izdanja tri su stranice ispunjene drvorezima prije glavnog teksta. Prva stranica u muzejskom primjeru *Czvita szvetih* sadrži ranije opisani prikaz sv. Petra i sv. Pavla, druga sadrži prikaz rođenja Isusova, a treća raspeća. U izdanju iz 1628. godine riječ je o samo dvije stranice s drvorezima (rođenja i raspeća), a u izdanju iz 1657. broj prikaza se povećava na tri stranice kao i u izdanju iz 1702. godine. U ta posljednja dva izdanja koristila se istovjetna matrica za drvorez raspeća Kristova. Riječ je o prvom i drugom stanju iste matrice koja se razlikuju tek u kvaliteti otiska koji je u izdanju iz 1657. (1. stanje) jasnije otisnut, s okvirom koji je bolje očuvan.

Matrice tih triju, odnosno dvaju “uvodnih” drvoreza preko cijele stranice su u sva tri izdanja, osim navedenog drvoreza raspeća, različite, te je glavna razlika u oblikovanju prikaza s molitvom “Ki k’tebi vtičuse / Zascitijh Gospoye” koji je u ranijim izdanjima, za razliku od 1702. godine, umjesto rođenja koristio motiv Bogorodice s Djetetom. Bogorodica sjedi na tronu, a uokolo nje su anđeli s krilima (1628.), odnosno klečeće žene i muškarci (1657.). Prizor iz 1628. nosi motiv Marije koja doji Dijete Isusa što je očit utjecaj bizantskih prikaza Marije na tronu koja doji. Prikaz Bogorodice na tronu s Djetetom u izdanju iz 1657. uokviren je atributima mučenika, odrezane ruke, noge, oka, dlana, glave i čekića koji su obješeni na čavle.

Glavni korpus likovne opreme *Czvita szvetih* čine drvorezi kojima su ilustrirani opisi života svetaca, a kod kojih je zamjetno ponavljanje istih matrica. Ponekad se matrice u trećem, muzejskom izdanju Glavinićeva djela poklapaju s prvim izdanjem, a ponekad s drugim. Ponekad je jasan utjecaj drvoreza ranijeg izdanja u prikazivanju nekog svetca te se može pretpostaviti kako je riječ o predlošku

korištenom za izradu otiska u kasnijem izdanju. Matrice se nisu u svakom slučaju uspjele očuvati te su kao predložak poslužili drvorezi iz ranijeg izdanja, dok se u slučajevima kada su matrice očuvane i ponovno upotrijebljenje vidi da je njihovo stanje mijenjano ovisno o pohabanošću drvorezne ploče.

Na primjer, za opis života sv. Pavla Apostola (25. 1.) jednaka matrica korištena je u prvom i trećem izdanju, dok je za drugo izdanje iz 1657. korišten sasvim drugi motiv u prikazu života tog svetca. U opisu života svetih Nabora i Felica Mučenika (12. 7.) drvorez koji ilustrira tekst rađen je prema predlošku iz 1657. godine jer se koristi u potpunosti jednak raspored likova, s vrlo sličnim oblikovanjem detalja koji upućuju kako je očigledno matrica korištena u ranijem izdanju bila oštećena ili nestala te se nova matrica radila prema drvorezu u knjizi. Takvo korištenje drvoreza iz ranijih izdanja vrlo je rijetko, uglavnom je riječ o korištenju istih matrica, no u različitom stanju, ovisno o kvaliteti otiska i očuvanosti matrice u vremenskom razdoblju od preko sedam desetljeća u kojemu su otisnuta sva tri izdanja.

Prema svemu sudeći, može se sa sigurnošću utvrditi kako je svako novije izdanje *Czvita szvetih* bilo poboljšavano mijenjanjem veličine fonta slova, smanjivanjem ili povećavanjem ukupnog broja stranica ili broja stranica pojedinog dijela knjige. Svako novo izdanje uključivalo je i određeni broj "novih" svetaca. Također je vidljivo kako je izdanje iz 1657. bilo skromnije u odnosu na druga dva što se manifestira izostajanjem zodijskih znakova u kalendaru, manjim brojem ukrasnih ornamenta na počecima novih poglavlja i općenito lošijoj kvaliteti korištenih matrica prilikom ilustriranja hagiografskog dijela knjige.

O autorstvu grafika unutar *Czvita szvetih*

Pažnju čitatelja posebno zaokupljaju ilustracije, odnosno bogata likovna oprema. U većini je riječ o grafikama u tehnici drvoreza nepoznatih autora vrlo vjerojatno talijanske provenijencije. Matrice su u nekim slučajevima ostale nepromijenjene još od prvog izdanja *Czvita szvetih* 1628. godine,¹⁶ no većinom je riječ

16 U svom istraživanju Anton Benveniste, koji se doduše nije pozabavio likovnom opremom djela, nije primijetio promjene u stanjima matrica koje su korištene u različitim izdanjima knjige. Navodi izmjene u tekstu i zaključuje „[...] preostali sadržaj, osim pravopisnih, ne pokazuje značajnijih promjena; štoviše, u nova su izdanja ušla i neke očite tiskarske omaške a nije unesena ni jedna nova hagiografska jedinica, premda je u međuvremenu Katolička Crkva uvrstila u svoj opći kalendar više novih svetaca.“ ANTON BENVENISTE, "Czvit szvetih" u okviru hrvatske hagiografije, u *Zbornik radova o Franji Glaviniću*, op. cit., str. 80.

o novim drvorezima za svako pojedino izdanje. U izdanju iz 1628. godine ni jedan drvorez nije signiran i ne može ga se atribuirati određenom autoru. Izdanje iz 1657. godine nosi dvije atribucije autora signiranog kao "M" (*Od Razdijeljena Apostolov*, 15. 7.) i kao "M. F." (*život Sv. Francisca, Reda male bratje*, 4. 10.).

Zbog razlika u oblikovanju i načinu prikazivanja, od stilski pojednostavljenih do istančanije prikazanih scena, možemo govoriti o najmanje tri grafičara koji su sudjelovali u izradi matrica u izdanju iz 1702. godine. To se potvrđuje i rijetkim signaturama na nekim grafikama poput drvoreza *Od Muke Isusove na Veliki petak* signirane inicijalima "R. F." ili drvorezu *Život sv. Tome Akvinskoga* označenog inicijalima "S. A." Neki drvorezi gotovo su pa priprosti, dok se kod nekih jasno iščitava puno složenija crtačka lineatura. Ta gradacija linijskih mreža vidljiva je i u njihovom sjenčanju, gustoći, čime se ili postižu izraziti plastički efekti ili gube. Polaganjem različito usmjerenih grafičkih linija stječe se bogatstvo crno-bijelih tonskih prijelaza, što je vidljivo tek na nekolicini drvoreza u *Czvitv szvetih*.

Istraživanje atribucije većine drvoreza treba tražiti u godini boravka Glavinića u Italiji prilikom tiskanja prvog izdanja 1628. godine koje je i polazno u istraživanju *Czvita szvetih* jer ne samo da je proizišlo iz Glavinićeve ruke već se veliki broj matrica iz prvog izdanja koristi u kasnijim izdanjima, čak i više u trećem izdanju nego u drugom! Glavinić je u Veneciji boravio u mletačkom franjevačkom samostanu S. Francesco della Vigna, gdje eventualno treba tražiti i autora grafičke opreme njegova djela.

U duhu katoličke obnove Glavinić je počeo pripremati glagoljski Misal s ciljem da ga tiska u Rijeci¹⁷, no tiskara je premještena, vjerojatno 1626. godine, u Rim te je Misal na kraju tiskao franjevac Rafael Levaković. U Glavinićevu pismu kardinalu iz Congregatio de Propaganda Fide iz 1626. saznaje se kako je prilikom pronalaska glagoljskih slova u Grazu izostala i potrebna oprema za uređenje Misala, a to su sličice i ukrasi. Iz toga proizlazi kako se likovna oprema za prve glagoljske misale iz 17. stoljeća producirala kao i slova, s namjerom da se otisne što više puta, i to ne samo za isto izdanje nekog djela već i za više različitih izdanja, ovisno o potrebi.¹⁸ Knjiga *Czvitv szvetih* Franje Glavinića uz popratne grafičke

17 Tijekom boravka u Grazu Glavinić je pronašao 24 škrinje s ćirilskim i glagoljskim slovima te ih je otpremio u Rijeku. KREŠIMIR FILIĆ, *Franjo Glavinić, hrvatski kulturni pregalac XVII. stoljeća*, op. cit., str. 444.

18 MILAN PELC, *Od primanja do stvaranja: hrvatska grafika 15. i 16. stoljeća*, u «Vjesnik bibliotekara Hrvatske», 48, 3/4(2005), str. 16–49.

prikaze poput tiskarskog signeta na naslovnici, ukrasnih vinjeta koje se prostiru duž teksta u knjizi i ukrasnih inicijala sadrži još i opisne grafičke prikaze kojima se nadopunjuje tekstualni dio. Prema tome postoji mogućnost kako su matrice za izradu tih drvoreza, posebno prikaza svetaca u kalendarskom dijelu knjige, serijske proizvodnje, odnosno višestruko primjenjivane za nekoliko različitih izdanja. (Sl. 4. i Sl. 5.)

Anton Benvin u svojem istraživanju uspoređuje *Czvit* Glavinića s drugim hagiografskim kompilacijama svoga vremena te zaključuje kako Glavinić nije našao uzora u svojem zavičaju te se stoga okrenuo zapadnim uzorima poput Aloysiusa Lipomanusa (*Sanctorum priscorum patrum vitae*, Venecija 1551. – 1560.), Laurentiusa Suriusa (*De probatis sanctorum historiis*, Köln, 1570. – 1575.), Pedro de Ribadeneira (*Flos sanctorum o libro de las vidas de los santos* [...], Madrid, 1599.) te Caesara Baroniusa (*Annales ecclesiastici*, Rim, 1588. – 1607.) i ostalih.¹⁹ Grafičari koji su surađivali u izradi tih djela mahom su talijanskog i češkog podrijetla.

Kako bi se saznao način odabira gravera čiji su radovi ukrasili sadržaj trećeg izdanja *Czvita szvetih*, bilo je potrebno usporediti to izdanje s još nekim djelima proizašlim iz tiskare Nicola Pezzana. Je li riječ o korištenju nekog ranijeg predloška ili je umjetnik samostalno transponirao tekstualni sadržaj u vizualni oblik? Činjenica kako se iste grafike repeticijski otiskuju u više izdanja knjige, a unutar iste knjige opet ista ilustracija na nekoliko mjesta prikazuje različite svetce, govori u prilog tome kako je velika vjerojatnost korištenja predloška. Jesu li uzrok tomu praktični razlozi, jeftinija produkcija tiska ili je uzrok nedostatak umjetničke ruke koja bi izradila sliku kojom bi se vjerno popratio tekst? Svakako bi se u identifikaciji izvora grafičke opreme trebalo konzultirati ranije spomenuta djela teološkog karaktera poput Divkovićevih *Besida* tiskanih u Veneciji «po Nikoli Pezzanu», samo dvije godine nakon (1704.) Glavinićeva trećeg izdanja *Czvita szvetih*. Cilj komparacije tih dvaju izdanja bio je u otkrivanju jesu li matrice korištene u više navrata za različita izdanja *Czvita szvetih* uistinu bile serijske produkcije te jesu li korištene višekратно i u drugim knjigama izdanim kod istog nakladnika. Mogu li se naći podudarnosti u likovnom oblikovanju, stupnju kvalitete i autorskom rukopisu u izdanjima Glavinićeva djela i izdanju Divkovićevih *Besida*?

19 ANTON BENVIN, "Czvit szvetih" u okviru hrvatske hagiografije, op. cit., str. 76–78.

Drugo izdanje Divkovićeve *Besida*²⁰ tiskano je 1704. godine kod istog tiskara koji je izdao Glavinićev *Czvit szvetih*. Usporednom analizom zaključeno je kako se u Divkovićeve djelu također javljaju drvorezi različite kvalitete i djelo su najmanje dvojice različitih grafičara. Drvorezi s temama npr. uzašašća i krštenja Kristova izvedeni su u nešto slabijoj kvaliteti nego drvorezi na kasnijim stranicama (uskrsnuće na str. 444.; uzašašće na str. 582.; *Sacra conversazione* na str. 614. i posljednja večera na str. 678.) od kojih su neki signirani s inicijalima "V. F." Matrice korištene za Glavinićevo treće izdanje nisu ponovljene kod Divkovića, mada se, osim gore navedenih grafika, *Beside* ne mogu pohvaliti visokom kvalitetom ostale likovne opreme, poput ukrasnih vinjeta, bogatih inicijala i drugoga po čemu se zaključuje kako je proračun za tiskanje *Besida* bio zasigurno skromniji od novca kojim se raspolagalo prilikom tiskanja *Czvita*. Može se zaključiti i kako je opetovano korištenje nekih matrica u sva tri izdanja *Života svetaca* pridonijelo uštedi materijala.

Prema istraživanju Ivane Prijatelj Pavičić za tiskaru Nicola Pezzana radili su venecijanski grafičari suor Isabella Piccini (1666. – 1732., kći vrsnog grafičara iz 17. st. Jacopa Piccinija), B. Falconi²¹, Francesco Zucchi (1692. – 1764., koji radi i za Bartolomea Occhija i Christophora Zanea).²² Signirani autori koji su pronađeni u istraženim djelima tiskanima kod Pezzana u Veneciji početkom 18. stoljeća, a upisani pod inicijalima "V. F." (II. izdanje *Besida*), "R. F." i "S. A." (III. izdanje *Czvita szvetih*), nažalost ne odgovaraju gore navedenim grafičarima. Prijatelj Pavičić zaključuje kako su ikonografiju i izraz velikih venecijanskih slikara 16. stoljeća i njihovih nastavljača u 17. stoljeću grafičari spajali u svom stilu s elementima novih baroknih strujanja 17. i 18. stoljeća. Tome se svakako može dodati i utjecaj pučkih tradicija koji se jasno ocrtava u ponekad nevjешtom pristupu, prikazivanju linearne perspektive koja je do tog vremena već bila usvojena. No kako su ilustracije nepotpisanih grafičara 17. stoljeća bile upotrebljavane i nakon njihove smrti, tako se može pretpostaviti i da su ilustracije u

20 Za ovu komparativnu analizu korišteno je navedeno djelo Matije Divkovića zbog njegove dostupnosti na mrežnim stranicama: https://books.google.hr/books?id=mPk-AAAACAAJ&printsec=frontcover&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false (Pristup: 19. 7. 2017.)

21 Nažalost, ime ovog autora nije razriješeno niti je pronađeno više podataka o njemu.

22 IVANA PRIJATELJ PAVIČIĆ, *Grafički motivi od sredine XVI. do sredine XVIII. stoljeća u knjigama iz obitelji Martinis-Marchi*, u katalogu izložbe *Knjižnica splitske obitelji Martinis-Marchi*, Split, Arheološki muzej, 2001. str. 64–65.

muzejskom primjerku *Czvita szvetih*, nepromijenjene od prvog izdanja iz 1628., također njihovo djelo te je moguće kako ih je tiskar Nicolò Pezzana nabavio otкупom ili nekim drugim načinom došao u njihov posjed. O navedenim i jednim poznatim signaturama grafičara koji se kriju iza inicijala "R. F." i "S. A." u izdanju iz 1702. godine do ovog trenutka nije pronađeno više podataka. Njihov angažman za tiskara Pezanna nije poznat, a samo pojedinačnom analizom mogu se navesti njihove karakteristike. Autor signiran kao "R. F." potpisuje prikaz *Od Muke Isusove na veliki Petak* (str. 50.). Njegov „rukopis“ je znalački, s jasnim poznavanjem proporcija ljudskog tijela, elipsaste aureole, bogate draperije koji svojim oblikovanjem odgovaraju manirističkom stilu. Dubina je jasno izražena ne samo korištenjem linearne perspektive nego i atmosfere – gubljenjem detalja i oštine rubova prikaza njihovim udaljavanjem. Autor signiran kao "S. A." izradio je drvorez koji ilustrira život sv. Tome Akvinskog (str. 41). Također je riječ o poznavatelju renesansnih dostignuća u likovnoj umjetnosti, perspektive i proporcija, no s puno manje pažnje posvećene detaljima kao što je knjiga u ruci svetca, njegova stopala koja su sumarno naznačena ili nejasna veduta koja se nalazi u pozadini. Uzimajući sve ovo u obzir, kao i činjenicu da se signature javljaju tek u trećem izdanju Glavinićeva djela, nepobitno je kako je riječ o umjetnicima s prijelaza 17. u 18. stoljeće.

Utjecaji Tridentskog sabora na drvoreze unutar *Czvita szvetih*

Kako bi dala odgovor na teološke i ekleziološke izazove koje je postavila reformacija, Katolička Crkva je u razdoblju od 1545. do 1563. godine održala ekumenski sabor nazvan Tridentskim prema mjestu održavanja u gradu Trento u istoimenoj kneževini Svetog Rimskog Carstva (današnja Italija). U sklopu njega održano je dvadeset i pet javnih sjednica na kojima su se donijele odluke o obnovi redovničkog života, o školovanju klera i slično te je potvrđen nauk Katoličke Crkve o spasenju, o sakramentima, biblijskom kanonu i načinu slavljenja mise.

Franjo Glavinić zasigurno je došao u dodir sa zaključcima crkvenih sinoda,²³ čemu u prilog ide i njegovo prisustvovanje bibrirskoj sinodi dvadesetih godina 17.

23 Prve dvije poslijetridentske dijecezanske sinode Zagrebačke biskupije koje je savvao biskup Juraj Drašković održane su 1570. i 1574. godine.

stoljeća koja je sazvana s ciljem poticanja obnove i tiskanja glagoljskih misala i časoslova. S obzirom na to da je Glavinić na *Czvitu* radio do 1628. godine, u njemu bi se trebali naći svi tada kalendarski evidentirani sveti rimske Crkve, no to nije tako. Od novijih sanktorema u *Czvitu* je mjesto našao samo sv. Ignacije Lojolski (kanoniziran 1622.) te Anđeli čuvari (u rimskom kalendaru od 1615.). Od 29 svetaca uvedenih u rimski kalendar u razdoblju 1584. – 1626. Glavinić je u kalendaru *Czvita* naveo samo njih 15.²⁴ U kolikoj je mjeri onda Glavinić pratio i poštovao naputke Katoličke Crkve pri tiskanju svojega djela? Odgovor možemo potražiti u imenima svetaca koje navodi, a od kojih su neka izvan popisa novih evidentiranih sanktorema te su u skladu s naputcima crkvenih sinoda. Posttridentska obveza bila je opremiti relikviju autentikom, svjedočanstvom biskupa ili drugog premeta o njezinoj vjerodostojnosti te se vratiti na izvore (*ad fontes*) i uzimati dijelove iz Biblije koji dotad nisu prikazivani.²⁵ Iz toga proistječe i potreba Glavinića da u svoj kalendar uvrsti nerimske svetce kojima će kalendar učiniti pristupačnijim lokalnim vjernicima među kojima je i vršio službu. U *Czvitu* Glavinić u poslijetridentskom duhu daje uvid u živote lokalnih svetaca, koji su mjesni zaštitnici, čime se poziva na kršćansku povijest i povratak izvorima (*Prenessenya S. Hise Lauretanszke iz Nazareta na Tarsat* (10. 5.); sv. *Stjepan, kralj ugarski* (20. 8.), sv. *Jelena Cesarica* (21. 5.), sv. *Rok* (16. 8.), sv. *Leonard* (6. 11. – vjerojatno stoga jer je zaštitnik samostanu sveti Leonard pod Okićem u kojem je pišući knjigu Glavinić živio), sv. *Wolfgang* (31. 10. – jer je zaštitnik knezu Vuku F. Frankapanu kojemu je djelo posvećeno), zatim spomen *Razdilyenya Apostolov* (*Divisio apostolorum* – 15. 7.) koji potječe iz drevnih zagrebačkih rukopisa iz 11. st.

Povratak izvorima nakon Tridentskog sabora svjedoče i opisi života svetaca koji su proizašli iz salonitanske hagiografske tradicije. Vrlo je neobično da u *Životu svetaca* ne nalazimo npr. sv. Domnija (sv. Duju) koji je vrlo važan u hrvatskoj hagiografiji, dok se od salonitanskih mučenika ističe sv. Kajo, papa i mučenik.

U kojoj je mjeri zaista Tridentski sabor utjecao na religioznu literaturu 17. stoljeća? S jedne strane nailazimo na pridržavanje njegovih naputaka, dok se s druge strane u *Czvitu szvetih* mogu pronaći ukorijenjeni srednjovjekovni utjecaji. U

24 ANTON BENVIN, "Czvit szvetih" u okviru hrvatske hagiografije, str. 80–81.

25 Uplakani starozavjetni i novozavjetni protagonisti poput kralja Davida koji oplakuje svoje grijeh, Marija Magdalena u suzama, rasplakani sv. Petar nakon što je zatajio Krista, razmetni sin u pokajničkom povratku ocu i drugi. SANJA CVETNIĆ, *Ikonografija nakon Tridentskog sabora i hrvatska likovna baština*, Zagreb, FF press, 2007, str. 42.

prilog nekim odstupanjima od Tridentskih naputaka govori prikaz sv. Dominika koji je u likovnoj umjetnosti prije Tridenta prikazivan u dominikanskom habitu s knjigom i ljiljanom te kontemplativnim izrazom lica što se zadržalo i u navedenima trima izdanjima *Czvita*, iako se poslije Tridenta spomenuti svetac nalazi u promijenjenim ikonografskim situacijama. Prikaz sv. Lovre s najvažnijim atributom – roštiljem na kojem je spaljen, a sv. Agate s tanjurom na kojem nosi svoje grudi koje su joj odrezane i koje su simbol njezina mučeništva, proizašao iz *Legende Auree* Jakova Varaginskoga koja nije bila sasvim u duhu crkvenih dogmi nakon Tridentskog sabora, nalazimo s baš navedenim atributima u muzejskom izdanju *Czvita szvetih* iz 1702.! Prema svemu tome može se zaključiti kako knjiga ne sadrži standardna ikonografska obilježja koja se koriste za pojedine svetce, a koja su uobičajena i normirana u prikazima nakon Tridenta.

Ikonografski opis

Knjiga *Czvit szvetih* Franje Glavinića uz popratne grafičke prikaze sadrži još i grafičke prikaze kojima se nadopunjuje tekstualni dio, a to je dvanaest grafika sa zodijačkim znakovima za sve mjesece u godini, drvorez s prikazom Stvoritelja, tri drvoreza u visini cijele stranice ispred samog početka glavnog korpusa knjige te u samom tekstu točno dvije stotine drvoreza različitih svetaca. Taj korpus grafičke opreme je i tema ikonografske interpretacije unutar ovog teksta.

Drvoreze unutar knjige prema značenju možemo podijeliti na: alegorijske, alegorijsko-simboličke i simboličke, dok bi se prema temi mogli podijeliti na profane i sakralne. Profane grafike koje oslikavaju kalendar s dvanaest mjeseci u godini, a koji su simbolizirani zodijačkim znakovima, stvaraju protutežu glavnom korpusu knjige s grafikama sakralne tematike. Tridentskim saborom poduzeta je široka liturgijska obnova, odnosno u kratkom razdoblju od 1588. do 1614. preuređen je kalendar i knjige rimskog obreda.²⁶ Pojedini problemi tridentske reforme bile su i ikonografske zablude, pravovjerni odabir teme i njihove didaktičnosti te doličnost likovnih prikaza.

Ikonografska analiza utemeljena je na tekstualnoj podlozi prikaza zahvaljujući pratećem sadržaju uz drvoreze kojima nesumnjivo možemo definirati temu

26 Ivi, str. 25.

i značenje pojedinih prikaza. Kako bismo označili, ali i razlikovali tipičnu od individualne oznake djela²⁷/prikaza, moramo poznavati tradicionalnu normu prikazivanja neke scene u određenoj epohi u čemu nam mogu pomoći crkvene dogme donešene Tridentskim saborom. Iako su komparativna metoda i traženje najstarijeg uzorka temelj ikonografske analize, u istraživanju tih grafičkih prikaza pomogla je i usporedba s njezinim suvremenicima kako u grafici tako i u slikarstvu.

Način na koji su neki događaji prikazani mnogo nam govori o samom vremenu i ambijentu u kojemu su se događaji prikazivali. Iako su korištene svojevrstne ikonografske norme prema kojima su se oblikovali prostori u kojima se kreću i nalaze pojedini svetcu, *Czvit szvetih* obiluje renesansnim trgovima, *tempietima*, palačama i interijerima s raznoraznim pokuštvom renesansnog oblikovanja koje odiše svojim vremenom i rezultat su prostora u kojem su boravili i sami suvremenici knjige. Na nekoliko drvoreza nalazimo jasnu geometrijsku perspektivu koja je proizvod renesansnog vremena. Iako je djelo Glavinića objavljeno u prvoj polovini 17. stoljeća, a muzejski primjerak tiskan na samom početku 18. stoljeća, vidljivi su renesansni, ali i maniristički utjecaji u oblikovanju perspektive, ali i topografije. Geometrijsko konstruiranje perspektivne mreže stavlja svakog sudionika pojedine scene na točno određeno mjesto, odnosno u pravu poziciju naspram okolne arhitekture i drugih likova. (Sl. 6)

Svetcu na grafičkim prikazima unutar knjige jasno su naznačeni i u suprotnosti su s drugim likovima koji se eventualno nalaze unutar istoga prikaza s njima što je ostvareno upotrebom aureole. Aureola kao oblak koji se pojavljuje iznad glava svetaca ili im okružuje čitavo tijelo, prikazana je uglavnom elipsasto u stilu renesansne i manirističke perspektive ili u potpunosti plošno, što su odlike romaničkog oblikovanja. Atributivna metoda postaje suvišna u onom trenutku kada Glavinić imenuje svakog pojedinog svetca i uz njega postavlja njegov grafički prikaz. No zanimljiv segment proučavanja ikonografije prikaza nastaje onda kada se jedan grafički prikaz koristi na više mjesta u knjizi. Ta već ranije spomenuta repeticija briše nijanse u oslikanim životima svetaca kojima je najvažnije pripisati njihovo mučeništvo bez obzira na priču uz koju je prikaz vezan. Tako

27 RADOVAN IVANČEVIĆ, *Uvod u ikonologiju: definicija – određenje pojma*, u *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, ur. Anđelko Badurina, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1979., str. 14.

se korištenjem određenog ikonografskog obrasca oslikava više različitih tema,²⁸ a komparativnom analizom triju izdanja *Života svetaca* ustanovilo se i korištenje u potpunosti različitih tema za opis života istog svetca. Tako je na primjer život sv. Josipa u izdanju iz 1628. godine ilustriran epizodom *Bijega u Egipat*, a u trećem izdanju iz 1702. epizodom *Anđeo govori Josipu u snu*.

Kako su sveti istaknuti aureolama tako su i anđeli naglašeni svojim krilima, Stvoritelj koji uvijek "gleda odozgo" time što je i postavljen iznad ostalih prikazanih figura i dr. Osim aureola sveti su oblikovani prema prihvaćenim konvencijama o njihovom vizualnom predočavanju. Atributi koji se vežu uz pojedine svetce mogu se ponavljati u različitim opisima životā, no distinkciju uvijek stvara poneki umetnuti detalj. Kao što je već navedeno, prije samog početka opisa života svetaca nalaze se tri stranice ispunjene drvorezima. Prva stranica sadrži prikaz sv. Petra i sv. Pavla s pripadajućim atributima: ključem (Petar) i mačem (Pavao). Atributi govore o njihovu ovozemaljskom i nebeskom životu. Ispod njih, razdvojeni trima ornamentima, nalaze se u dvama drvorezima narativni prikazi njihova ovozemaljskog života, sv. Petra kao prvog pape kojemu se klanjaju i kraljevi te sv. Pavla kao pustinjaka s lavom i lubanjom te knjigom pokraj. Korištenjem ikonografskih normi koje su postavljene i usvojene u likovnoj umjetnosti prilikom prikazivanja sakralnih prizora poslužili su se i nepoznati ilustratori *Czvita szvetih*. Tako je sv. Luka obavezno prikazan s volom, simbolom žrtvovanja te sa štafelajem pokraj sebe jer je bio prepoznat kao slikar Bogorodice s Isusom. Uz sv. Marka postavljen je lav jer njegovo Evanđelje naglašava Kristovo kraljevsko dostojanstvo kao «lava iz koljena Judina».²⁹

28 Prikaz korišten za ilustraciju *Rođenja sv. Ivana Krstitelja* ponovljen je i u ilustriranju života *Mučenika sv. Ivana i sv. Pavla* te za *sv. Ivana Gualberta Opata čelnika Reda Valumbrose* itd.

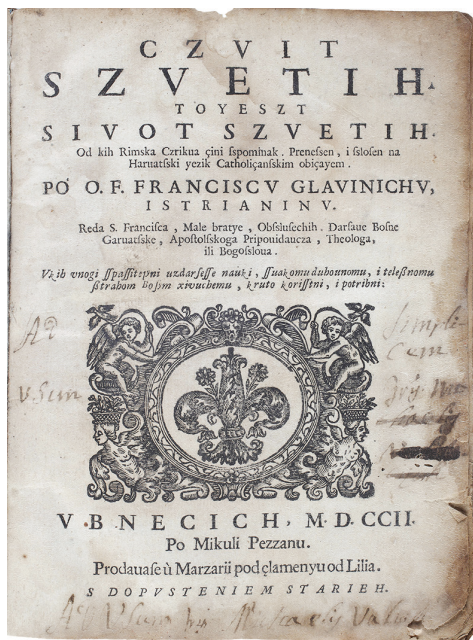
29 MARIJAN GRGIĆ, Marko evangelist, u *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, op. cit., str. 396.

Zaključak

Kao izvanredan primjerak religiozne literature 17. i 18. stoljeća *Czvit szvetih* Franje Glavinića posebno obogaćuje fondus Zbirke tiskarstva i knjigoveštva Muzeja za umjetnost i obrt koja obiluje raznovrsnim djelima istaknutima ne samo poradi svog sadržaja već i zbog vrsne likovne opreme i knjižnog uveza. *Czvit szvetih* se već nekoliko puta našao u rukama istraživača, no nikada s ovim vremenskim odmakom i sa stajališta povijesnumjetničke struke. Drvorezi unutar knjige ne samo da privlače svojom mnogobrojnošću u kojima se pokušalo oslikati što više života svetaca nego i svojim načinom oblikovanja koji se kreće u rasponu od vrlo jednostavnih i priprostih do iznimno likovno spretno izvedenih grafika sa svim odlikama vremena u kojemu su nastajale. Fokus ovoga rada ponajviše je usmjeren na ikonografiju drvoreza, ali se u radu također pokušala razotkriti i atribucija, odnosno podrijetlo matrica zahvaljujući komparativnoj analizi svih triju izdanja *Czvita szvetih*. Distinkcijom više različitih rukopisa autora stvorila se podloga za njihovo daljnje interdisciplinarno proučavanje.

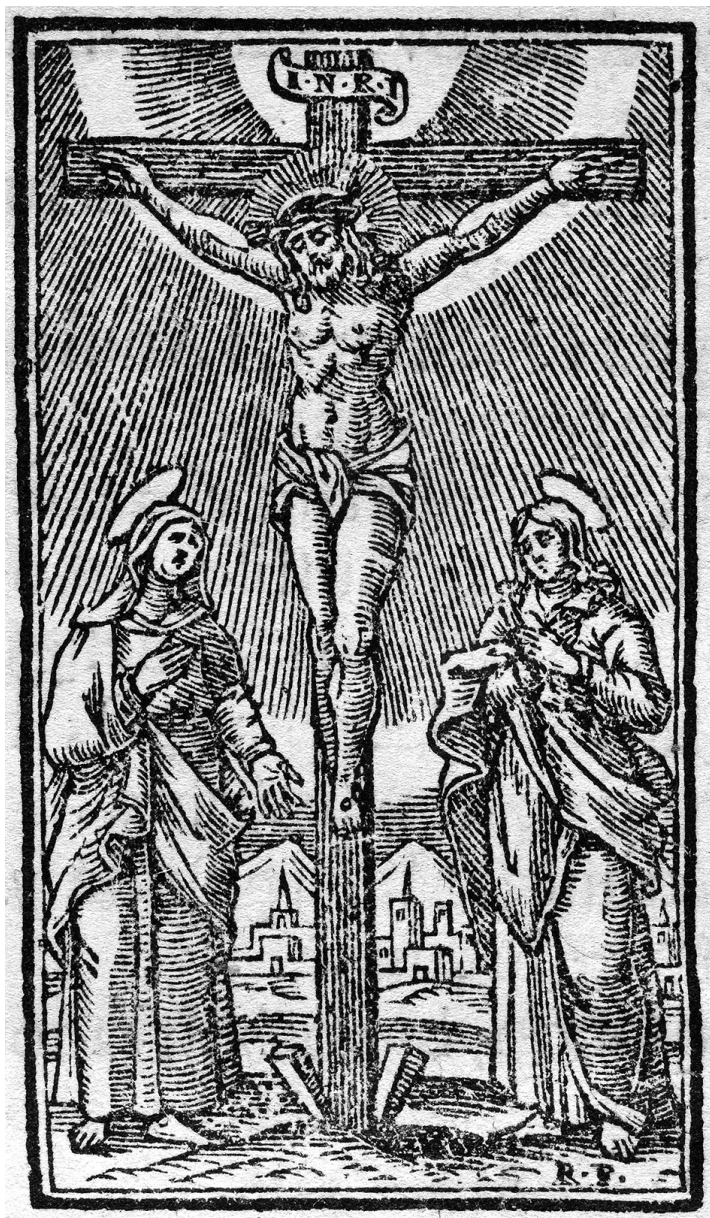
SLIKA 1. Korice izdanja *Czvita szvetih* iz 1702. u Muzeju za umjetnost i obrt
(Foto: Srećko Budek)

SLIKA 2. Naslovni list knjige Czvit szvetih iz 1702. (Foto: S. Budek)

SLIKA 3. Prikaz mjeseca travnja (Foto: Srečko Budek)

SLIKA 4. Drvorez s inicijalima R. F. (Foto: Srećko Budek)

SLIKA 5. Drvorez s inicijalima S. A. (Foto: Srečko Budek)

SLIKA 6. Od pohođenja Djevice Marije (Foto: Srećko Budek)

Iconography of woodcut prints in Franjo Glavinić's *Život svetaca* in the holdings of the Museum of Arts and Crafts

The collection of printing and book-binding in Museum of Arts and Crafts in the group of Croatian books marked as croatica includes a copy of *Czvit szvetih toyeszt Sivot szvetih* of Franjo Glavinić printed in 1702 in Venice. This is the largest and the first synthetic Glavinić's hagiographic work in Croatia, whose literary and linguistic characteristics, as well as the historical circumstances were previously repeatedly investigated. Except these features the attention of the reader is also occupied by its rich illustrations and visual equipment. The prints inside the book are made in woodcut technique by an unknown author of Italian origin whose matrix changed through time or

they remained unchanged since the first edition of *Czvit szvetih* in 1628. By using the iconographic interpretation and comparative analysis as well as art historical context in which they are incurred, all the features of these prints will be presented. The valuation of the art equipment of this important theological and pastoral work would open the possibility of an interdisciplinary approach to all future scholars and researchers of Glavinić's work.

Keywords:

Franjo Glavinić, *Czvit szvetih*, Venecija, Nicolò Pezzana, iconography, prints, woodcuts

BIBLIOGRAFIJA

- ANTON BENVIN, "Czvit szvetih" u okviru hrvatske hagiografije, u Zbornik radova o Franji Glaviniću (ur. odbor Vatroslav Frkin, Eduard Hercigonja, Milan Mogaš), Zagreb, JAZU, 1989., str. 65–108.
- SANJA CVETNIĆ, *Ikonografija nakon Tridentskog sabora i hrvatska likovna baština*. Zagreb, FF press, 2007.
- PEJO ĆOŠKOVIĆ, *Glavinić, Franjo*, u Hrvatski biografski leksikon. Sv. 4 E-Gm, (gl. ur. Trpimir Macan), sv. 4, Zagreb, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1998., str. 737.
- MARKO ĆUTIĆ, *Novi podaci za životopis Franje Glavinića*, u «Jadranski zbornik: prilozi za povijest Istre, Rijeke i hrvatskog primorja», god. III(1958), str. 399–405.

- KREŠIMIR FILIĆ, *Franjo Glavinić, hrvatski kulturni pregalac XVII. stoljeća*, u «Bogoslovska smotra», Vol. 43, No. 4, veljača 1974., str. 432–447.
- ANĐELKA, GALIĆ, *Zbirka tiskarstva i knjigoveštva*, u *Skriveno blago MUO*, Zagreb, (gl. ur. Anđelka Galić), Zagreb, Muzej za umjetnost i obrt, 2005.
- MARIJAN GRGIĆ, Marko evanđelist, u *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, ur. Anđelko Badurina, Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1979., str. 395–396.
- RADOVAN IVANČEVIĆ, Uvod u ikonologiju: definicija – određenje pojma, u *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, op. cit., str. 13–82.
- MILAN PELC, *Od primanja do stvaranja: hrvatska grafika 15. i 16. stoljeća*, u «Vjesnik bibliotekara Hrvatske», 48, 3/4(2005), str. 16–49.
- IVANA PRIJATELJ PAVIČIĆ, *Grafički motivi od sredine XVI. do sredine XVIII. stoljeća u knjigama iz obitelji Martinis-Marchi*, *Knjižnica splitske obitelji Martinis-Marchi*, Split, Arheološki muzej, 2001., str. 37–80.